

MALMÖ HÖGSKOLA

Lärande och samhälle
Barn – unga – samhälle

Examensarbete i fördjupningsämnet

Barndom och lärande

15 högskolepoäng, grundnivå

Förskollärares bemötande av barns känslor

Preschool teacher's responses to children's feelings

Liselott Zälle
Malin Åkerberg

Förskollärarexamen, 210 hp
Slutseminarium: 2017-01-27

Examinator: Mariann Enö
Handledare: Camilla Löf

Förord

Att skriva examensarbete har varit väldigt givande, att få möjlighet att själv välja ett område som intresserade oss och som vi kunde fördjupa oss i, har varit lärorikt. Arbetet har vi skrivit fram tillsammans, dock delade vi upp intervjuerna och transkriberingen av dem mellan oss, men i analys och diskussionsprocessen var det viktigt att allt gjordes gemensamt. Vi har haft regelbundna träffar för att tillsammans gå igenom all text som skrivits fram. Mellan våra fysiska träffar har vi haft tät mailkontakt, detta för att få ihop livspusslet med familj och arbete.

Vi vill tacka alla informanter som ville medverka i vår studie och som är av stor betydelse i denna studie. Vi vill också rikta ett stort tack till familj, vänner och kollegor för allt stöd och uppmuntran under arbetets gång. Tack till vår handledare som stöttat och väglett oss i skrivprocessen. Avslutningsvis tackar vi varandra för gott samarbete.

Abstract

Ute på våra förskolor får omsorgen om barnen stå tillbaka alltmer, efter att förskolan fick en egen läroplan och bytte från Socialdepartementet till Utbildningsdepartementet. Detta har resulterat i att det istället är lärandet som betonas. Syftet med denna studie är att undersöka hur förskollärare bemöter barns känslor i förskolan. Vilka dilemman står förskollärarna inför och vilka möjligheter och hinder finns för barnen att uttrycka sina känslor?

Noddings omsorgsetik har varit vår teoretiska utgångspunkt i vår studie, vilken sedan har legat som grund till vidare analys. Vi genomförde vår empiri genom en kvalitativ metod, där vi använde oss av semistrukturerade intervjuer med hjälp av sex förskollärare på fyra olika förskolor. Resultatet visade att förskollärarna känner sig otillräckliga på grund av tidsbristen, då de vill kunna räkna till för varje enskilt barn, vilket medför att barnens olika känslor inte alltid blir uppmärksammade eller bekräftade. Barnen blir även avledda från framför allt känslor som upplevs obekväma för förskollärarna.

Nyckelord:

Barns känslor, bekräftelse, dialog, etisk omsorg, förebildlighet, naturlig omsorg och praktiska handlingar

Innehåll

1. Inledning.....	6
1.1 Syfte.....	7
1.2 Frågeställningar	7
2. Tidigare forskning	8
2.1 Att förstå barns känslor.....	8
2.2 Förskollärares förhållningssätt till barns känslor.....	9
2.3 Omsorg och etik.....	11
3. Teori	12
3.1 Omsorgsetik.....	12
4. Metod	15
4.1 Val av undersökningsmetod	15
4.2 Urval	16
4.3 Genomförande	17
4.4 Etiska överväganden.....	17
4.5 Analysprocess.....	18
5. Resultat och analys.....	19
5.1 Barn visar känslor	19
5.2 Förskollärare bemöter barnen verbalt och fysiskt	20
5.3 Förskollärares prioriteringar	22
5.4 Förskollärares förhållningssätt	23
6. Diskussion	27
6.1 Metoddiskussion.....	27
6.2 Slutsatser och resultatdiskussion	28
6.2.1 Förskollärare bemöter barns känslor	28
6.2.2 Möjligheter och hinder för förskollärarens bemötande av barns känslor.....	30
6.2.3 Möjligheter och hinder för barnen att uttrycka och stanna kvar i sina känslor.....	31

6.3 Förslag på framtida forskning.....	32
Referenslista	33

1. Inledning

Vi är två blivande förskollärare som har flera års erfarenhet av att arbeta i förskolan. Hur barns känslor kommer till uttryck på förskolan och hur de bemöts av pedagoger har väckt vårt intresse, då vår erfarenhet är att detta område inte får så mycket utrymme. Vi upplever att det inte talas mycket kring omsorg om barnen, trots att det är något som pågår hela tiden i förskolan.

I Sverige har omsorgen historiskt varit en stor del av förskolan, men i samband med att förskolan gick från Socialdepartementet till Utbildningsdepartementet och att förskolan fick sin första läroplan i slutet på 1990-talet, har omsorgens ställning försvagats. Istället har alltmer fokus lagts på barnens lärande i förskolan (Halldén 2007). Även Löfdahl (2014) har undersökt omsorgens plats i förskolan och hon ser också en förändring som styrs mer åt lärandet.

I samtliga publikationer noterar vi att lärande är ett begrepp som tar mer och mer utrymme och att det verkar bli allt viktigare för förskollärare att visa upp sin verksamhet i termer av lärande. (Löfdahl 2014, s. 247)

Förskolan har olika styrdokument att leva upp till. I läroplanen står det att ”Verksamheten ska präglas av omsorg om individens välbefinnande och utveckling” (Lpfö 98 rev. 2016, s. 4), vilket kan tolkas olika på olika förskolor. Det uttrycks tydligt att förskolan ska präglas av omsorg, men får barnen den omsorg de behöver? Vi vill veta mer om hur barnen bemöts på förskolan och vilken omsorg som finns om barnens känslor. Finns normen om glada barn på förskolan och hur går det då ihop med ställningstagandet att ”alla känslor är accepterade”? Får känslorna ta plats eller blir de dämpade och avledda?

Vi har själva erfarenhet av att vi eller andra vuxna, avlett barn från sina känslor. Varför gör vi det? Är det för barnets skull eller pedagogens? Låter vi barnen stanna kvar i sin känsla? Lyssnar vi på barnen för att få deras perspektiv eller tolkar vi dem – det som vi kallar barns perspektiv respektive barnperspektiv?

Krantz Lindgren (2016) skrev i en debattartikel om sin erfarenhet av hur hennes fyraåriga dotters pedagoger gärna ville muntra upp och avleda istället för att respektera barnets känsla och låta henne själv välja. Hon upplevde att hon inte fick vara ledsen ifred på förskolan men genom dialog mellan flickan, mamman och pedagogen kom de fram till en lösning. Hur vanlig är en situation som denna ute på förskolorna? Pedagogers bemötande och förhållningssätt kan göra stor skillnad, vilket Juul & Jensen (2009) betonar. De belyser vikten av att barn upplever att de blir sedda och bekräftade. De anser att pedagoger bör både se, höra samt förstå barnets känslor och bekräfta dessa. På så vis skapar barnen en förståelse för att deras känslor är accepterade. Halldén (2007) lyfter förskolan som en plats för omsorg och relationer, där det pedagogiska perspektivet behöver stå tillbaka.

Förskolan är en stor del av barnens värld och det finns en risk att vi, om vi betraktar den ur ett snävt pedagogiskt perspektiv, inte ser att denna arena också är den plats där relationer skapas och där ett liv levs. Det är naturligtvis platsen för lärande i den meningen att vi alltid lär oss då vi samspelar med andra människor och då vi utforskar tillvaron. Men det är också en plats där det individuella barnet leker, vilar och blir omhändertaget. En plats där barnet får vara och inte alltid betraktas som på väg någonstans. (Halldén 2007, s.80)

Genom citatet blir vi påmind av att pedagoger behöver se barnen och deras behov. I vår uppsats vill vi uppmärksamma pedagoger som arbetar i förskolan på, vilken plats omsorgen och barns känslor får i förskolan idag. Vi vill undersöka förskollärares perspektiv på hur barns känslor blir bemötta och vilka dilemman som de upplever förekommer i förskolan.

1.1 Syfte

Syftet med studien är att bidra med en fördjupad förståelse av förskollärares perspektiv på bemötandet av barns känslor och vilka möjligheter och hinder det finns för barnen att uttrycka dem.

1.2 Frågeställningar

- Hur bemöter förskollärarna barns känslor?
- Vilka möjligheter och hinder finns för förskollärares bemötande av barns känslor?
- Vilka möjligheter och hinder finns för barnen att uttrycka och stanna kvar i sina känslor?

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt kommer vi att titta närmare på forskningen om hur barns känslor och pedagogens förhållningssätt gällande förskolans arbete med barns känslor upplevs, vilket är en del av förskolans många uppdrag. Arbetet i förskolan med sociala relationer har pågått under många år. Detta har historiska traditioner, men de olika didaktiska gestaltningarna har förändrats över tid. År 1842 såg man behovet av en ny institution. På den tiden var det inte av vikt att diskutera värdegrund och normativt innehåll. Det har fått växa fram över tid. (Richardsson 1992)

2.1 Att förstå barns känslor

Det finns många studier om barns känslor med inriktning mot medicin eller psykologi, vilka Lewis, Granic, Lamm (2006) och Pons, Harris, de Rosnay (2004) är exempel på, men då utan koppling till förskolans kontext. Detta har dock Brodin & Hylander (2002) gjort, som lyfter fram känslor som mångsidiga och komplexa. Känslor är i ständig förändring och består av både minnen och upplevelser i stunden där alla sinnen är med, vilket kan göra det svårt att sätta ord på känslorna. Känslan kan visa sig i kroppshållning, tonläge och ansiktsuttryck. En del barn utagerar sina känslor medan andra är mer återhållsamma. Brodin & Hylander (2002) menar att det är av stor betydelse att kunna läsa av alla barn och deras olikheter. Vidare betonas att pedagogers bemötande av barns olika känslor påverkar deras upplevelse av sig själva. När känslan bekräftas med ord kan barnet känna sig förstått. En känsla kan aldrig vara rätt eller fel, men vuxna är inte alltid bekväma med de känslor som barnet uttrycker, vilket medför att vissa uttryck och känslor ges mer utrymme, medan andra tonas ned.

Till skillnad från Bartholdsson (2007) som har i sin studie lyft fram normalitet och vilka föreställningar som finns om normer på våra förskolor. I sin avhandling betonar hon, att normen är att känslor bygger på att uttrycka ”rätt” känslor och att använda känslord i enlighet med ett visst sammanhang. Det handlar om att kunna vara ”sig själv”, vilket här innebär att anpassa sig i relation till andra människor.

Utifrån Vygotskijs (1995) tänkande kring barnets psykologiska utveckling och välbefinnande i förhållande och i relation till fantasin, kan vi utläsa att barn har lättare att ge uttryck för sina inre och personliga tankar och känslor genom ordet än genom bilden. Detta stärker vuxnas uppfattningar om att det är viktigt att låta barnet uttrycka sig ärligt och fritt utifrån känslor och inre uppfattningar om situationer och tolkningar ur barnets vardag.

2.2 Förskollärares förhållningssätt till barns känslor

I Jonsdottir & Paggettis (2016) studie lyfts förskollärarnas omsorgsarbete i förskolan fram. Den gemensamma synen på omsorg som förskollärarna betonar, är att bekräfta, att bemöta barnen samt att visa dem en ömsesidig respekt. De anser att dialogen är betydelsefull i omsorgsarbetet där både barn och pedagog får komma till tals och bli lyssnad på. Studien visar även att barnens omsorgsbehov gör att förskollärarna ibland känner sig otillräckliga, då de behöver prioritera en del barn eller situationer framför andra. Förskollärarna menar också att om de missförstår vad barnet uttrycker finns det en risk att barnet blir kränkt. Arbetslaget behöver vara införstådda i vad som är tillåtet att prata och fråga kring och att de måste bygga upp barnets förtroende och respekt för att kunna få en fördjupad relation (Jonsdottir & Paggetti 2016).

Trondman (2011) utgår istället ifrån barnens perspektiv i sin studie och belyser deras tankar om hur en ”snäll fröken” är. De menar att pedagoger är ansvariga för varje barns säkerhet, välbefinnande och utveckling. Samtidigt har barnen rätt att uttrycka sina upplevelser, tankar och önskemål. Trondman betonar att empatiska pedagoger har förmåga att lyssna, förstå och vara närvarande samt att barnen får uppleva att trösten från pedagogerna är äkta och ges den tid som barnet behöver.

I en studie från Turkiet, undersökte Kılıç (2015) förskollärarnas synpunkter kring emotionell kompetens och bemötande av känslor i förskolan. Förskollärarna menade att de hjälpte barnen i sin emotionella kompetens genom att låta barnen känna sig trygga med att uttrycka sig, genom att lära dem att dela med sig och att samarbeta. Vidare så ville de förmedla en varm och trygg klassrumsmiljö. De ville också uppmuntra barnen att prata om vad de kände och förskollärarna själva pratade mycket om känslor med barnen, då de såg en vikt i att vara förebilder för barnen och att visa mycket empati.

Till skillnad från Kılıç (2015) som intervjuade förskollärare i förskolan, så gjorde Ahn & Stifter (2006) en observationsstudie på förskollärare i förskolan gällande förskollärares bemötande av barns känslouttryck. De studerade förskollärare som arbetar med 2 till 3 åringar samt med 4 till 5 åringar där de jämförde deras bemötande gällande kön och ålder. Studien visade att de yngre barnen avleddes och bemöttes fysiskt mer än vad de äldre barnen gjorde, som istället bemöttes genom verbal medling. Vidare visade det, att flickors negativa känslouttryck avleddes mer och de möts med mer fysisk kontakt, till skillnad från pojkarna som istället fick mer konstruktiv hjälp till att uttrycka sina negativa känslor.

Leavitt (1996) påtalar att vad människor upplever och på vilket sätt som vi pratar, ligger till grund för hur vi hanterar olika situationer. Varje plats har sitt språk, vardagligt eller professionellt, detta utifrån var barnet befinner sig. Han ser det också utifrån ett kulturellt perspektiv och beskriver t.ex. att vissa kulturer har sitt språk och skulle man ta detta med sig, kan det få en helt annan betydelse på en annan plats och med andra människor.

Sandvik (2009) är en av flera som har utformat ett pedagogiskt-psykologiskt program för yrkespersonlig utveckling. Hennes syfte är att förändra pedagogernas förhållningssätt från ett oreflekterat *vara-i-världen* mot ett reflekterat *själv-i-relation*. Hon poängterar vikten av att pedagoger utvecklar och har kvar sin professionella relationskompetens, som innefattar en förmåga att handskas både med sina egna och med andras känslor, för att kunna stärka barns självutveckling. Resultatet i Sandviks studie, som genomfördes i Finland, visar att pedagogerna har utvecklat en större lyhördhet för barnens känslor och upplevelser, vilja och initiativ. Pedagogerna bekräftar barnen i större utsträckning, vilket medfört att barnens tillit ökat gentemot dem.

Bartholdsson (2015) har i sin studie studerat några av de pedagogiska-psykologiska program som finns, t.ex. Social och emotionell träning (SET) och Start/StegVis. Dessa program handlar mycket om att disciplinera kroppen med hjälp av olika metoder som exempelvis andningskontroll och att räkna till tio. Hon ställer sig dock kritisk till programmen och undrar vad som händer med lärarprofessionaliteten och vilken barnsyn som prioriteras? Hon varnar för att programmen är förföriska, då de erbjuder enkla modeller för att göra, utan att varken behöva ha kunskap eller tänka utanför instruktionerna och modellerna bygger endast på vuxnas föreställningar och värderingar av barns känslor.

2.3 Omsorg och etik

Johansson (2003) såg i sin studie att pedagogerna visade ett stort engagemang för moraliska frågor, där de försökte få barnen att förstå varandras känslor, behov och önskemål. En strategi som användes var att pedagogerna hjälpte barnen att reflektera över hur kamraterna upplevde deras agerande. Likaså kunde pedagogerna ta hjälp av leken för att barnen skulle utveckla en känslighet för andras behov av omsorg. För att barnen skulle utveckla empati menade pedagogerna att de hjälpte barnen att tolka kamratens ansiktsuttryck och lät dem reflektera över vad de kunde göra för att det skulle bli bra igen. Johansson betonar att fokus läggs på gottgörandet snarare än på den negativa handlingen.

Även Halvars-Franzén (2010) belyser i sin studie att både skola och förskola är platser där etiken förmedlas och konkretiseras. Hennes studie visar att barnen konstant skapar och förkroppsligar etik i samband med sin omgivning, vilket sker i möten med den omgivande miljön, med pedagoger samt med de andra barnen. Att pedagoger lyssnar aktivt på barnen har stor betydelse. Lyssnandet innebär ett närmande som möjliggör att lyssna bortom det uttalade. Halvars-Franzén menar även att en öppen närvaro mellan barn och pedagog möjliggör att möten kan uppstå.

Genom tidigare forskning finner vi studier kring omsorg om barnet, men saknar svensk forskning på hur förskollärare bemöter specifikt barns känslor. Vi vill i vår studie ta reda på hur förskollärarna lyssnar in barnens känslor och bemöter dem.

3. Teori

I nedanstående avsnitt presenteras Noddings teori om omsorgsetik, vilken vi kommer använda som teoretisk utgångspunkt i vår studie.

3.1 Omsorgsetik

Omsorgsetiken grundades av Gilligan på 1970-talet (Halldén 2007). Hon kritiserade Kohlbergs teori om moralutveckling, som bedömde den moraliska utvecklingsnivån utifrån rättvisepprinciper. Gilligan upptäckte att kvinnor och män baserade sina etiska ställningstaganden olika. Kvinnorna tänkte utifrån omsorg medan männen utifrån rättvisa (Colnerud 2006).

Omsorgsetiken vidareutvecklades av Noddings (2011) som menar att omsorgsetikens viktigaste bidrag är betoningen på relationen mellan den som ger omsorg (omsorgsgivaren) och den som tar emot omsorg (omsorgstagaren). Detta kännetecken avvisas av många traditionella etiker, som vidhåller att omsorgen inte beror på omsorgsgivarens attityd och intentioner. Noddings menar dock att vi måste fråga oss hur omsorgstagaren påverkas. För att omsorg ska ske måste omsorgstagaren se handlingen från omsorgsgivaren som omsorg. Omsorg ses som ett ömsesidigt samspel där varje situation är unik vilket gör att omsorgsgivaren inte kan ledas av principer utan behöver vända sig mot omsorgstagaren och ställa sig frågor som: Vad behöver hon eller han? Om behovet uppfylls blir konsekvensen att någon annan omsorgsrelation skadas? Är jag kompetent nog för att uppfylla detta behov? Är det uttryckta behovet verkligen i omsorgstagarens bästa intresse? (Noddings 2011)

Noddings (2011) lyfter tankar kring omsorgsetikens potential:

The main point to consider is whether an ethic of care can lead us to a less violent, more caring way of life. What is this ethic, and why should we think it has such potential? (Noddings 2011, s.232)

Vi förstår Noddings citat som att omsorgsetiken som bygger på ömsesidiga relationer har potential att få våldet att minska och att människor får ett mer omsorgsfullt synsätt. Enligt Colnerud (2006) utgår Noddings från att alla har en förmåga att kunna visa omsorg, samt att

kunna använda, bemöta och se andras behov. Det är i mötet mellan och i vilka situationer som omsorgen sker och i relationen som skapas avgör hur det kommer att bli. Alla relationer som skapas blir beroenderelationer på olika sätt. Syftet med omsorgsetiken är att det inte bara blir omsorg utan att relationer skapas.

Ett omsorgsetiskt beslut är inte ett engångsbeslut utan ett kontinuerligt bevis på att en omsorgsrelation har upprättats. (Colnerud 2006, s 36)

Vi förstår det som att en omsorgsrelation inte bara sker en gång utan ständigt behöver upprätthållas. Noddings (2011) skiljer på *naturlig omsorg* och *etisk omsorg*. Nodding beskriver *naturlig omsorg* som något alla mer eller mindre har fått uppleva i sin barndom, vilket i sig inte är tillräckligt för att skapa en omsorgsfull person men den erfarenheten är grunden till att vi känner ansvar för varandra och att vi impulsivt reagerar på andras besvärliga situationer. När omsorg kommer självmant och inte behöver framkallas är det *naturlig omsorg*. *Etisk omsorg* blir däremot rådande när *naturlig omsorg* uteblir eller när motparten är oemottaglig för omsorgshandlingen. Jag borde men jag vill inte; eller Varför ska jag reagera? är tankar som Noddings (2011) menar kan komma. Vid de tillfällena måste omsorgsgivaren gå tillbaka till sina minnen antingen som omsorgsgivare eller av att själv fått uppleva omsorg, vilka kan vägleda omsorgshandlingen.

Enligt Noddings (2011) består förhållningssättet i ett omsorgsetiskt perspektiv av fyra olika delar: *förebildlighet*, *dialog*, *praktiska handlingar* och *bekräftelse*. *Förebildlighet* är viktigt för barnens utveckling av att själva kunna ge omsorg. Pedagogerna visar genom sitt eget beteende mot barnen vad det menas med att visa omsorg. Noddings (2013) menar att *dialog* handlar om att samtala och lyssna, att dela med sig och ge varandra respons. Pedagogen behöver lyssna lika mycket på barnen som att tala till dem och syftet är att få en ökad förståelse för varandra och att ge varandra omsorg, vilket leder till ökat förtroende (Noddings 2013). I *praktiska handlingar* betonar Noddings (2011) att om vi vill att människor ska bry sig om varandra är det viktigt att barnen får praktisera omsorg och reflektera över sina insatser. Barn behöver ta del av omsorg med hjälp av vuxna förebilder, som både visar och samtalar med dem hur omsorg ges och vad dess konsekvenser kan bli, samt visar genom sitt arbete att omsorg är viktigt.

Med *bekräftelse* menas att när ett barn blir bekräftat har pedagogen identifierat ett bättre själv och uppmuntrat dess utveckling. För att bekräfta ett barn behöver pedagogen veta vad barnet strävar efter och kan då t.ex. börja en dialog med; ”Jag vet att du försökte hjälpa din vän”, eller ”Jag vet vad du försöker åstadkomma”. Pedagogen visar då tydligt att handlingen ogillas men även att personen är sedd, vilket är bättre än denna handling. Noddings (2011) betonar att bekräftelse lyfter oss mot en vision av ett bättre jag. *Bekräftelse* kräver både förtroende och kontinuitet. Kontinuitet behövs för att få kunskap om den andre och förtroende behövs för att omsorgsgivaren ska bli trovärdig (Noddings 2011).

Omsorgstagarens respons på omsorgen gör inte bara relationen hel, utan responsen ger också information om omsorgstagarens behov, vilket hjälper omsorgsgivaren att fördjupa och bredda omsorgsrelationen (Noddings 2012a). Omsorgsetik handlar om att tänka på andra och att försöka förstå vad de känner. Noddings (2012a) betonar förutsättningarna för att utveckla empati hos andra och menar att vi behöver hjälpa dem att ta ett relationellt perspektiv och fråga dem vad den andre går igenom och inte bara fokusera på hur de själva skulle reagera om de var i den andres situation.

I det här avsnittet har vi redogjort för Noddings omsorgsetik, som kan hjälpa oss att förstå omsorgsrelationerna i förskolan och förskolläraarnas bemötande av barnens olika känslor. Noddings omsorgsetiska perspektiv kommer ligga till grund för vår analys i vår studie, där vi kommer använda oss av begreppen: *naturlig omsorg*, *etisk omsorg*, *förebildlighet*, *dialog*, *praktiska handlingar och bekräftelse*.

4. Metod

I följande avsnitt kommer vi redovisa våra tillvägagångssätt som vi har använt oss av för att genomföra den här studien. Vidare kommer vi att beskriva hur bearbetningen har gått till och hur våra etiska överväganden genomförts. Studien avser belysa hur förskollärare bemöter barns känslor, vilka möjligheter och hinder de upplever att det finns, samt om barn ges tid att stanna kvar i sin känsla.

4.1 Val av undersökningsmetod

I vårt examensarbete har vi valt att göra en kvalitativ studie med hjälp av semistrukturerade intervjuer. Enligt Alvehus (2013) uppmärksammar kvalitativ metod innebörden och meningen framför statistiska resultat. En kvalitativ studie använder sig av tolkning som grund. Tolkningen hjälper till att öka förståelsen för ett fenomen men det viktiga är inte att vi som uttolkare ska förstå, utan istället bidra med allmän förståelse av fenomenet. På ett generellt sätt handlar tolkning om att studera vår omvärld och bidra med en mer detaljerad förståelse av den. Alvehus (2013) menar att kvalitativa intervjuer ger tillgång till andra människors perspektiv. För att kunna undersöka förskollärarnas perspektiv och erfarenheter kring barns känslor, ansåg vi därför att kvalitativa intervjuer var mest lämpliga för att kunna uppfylla studiens syfte.

Alvehus (2013) förklarar att semistrukturerade intervjuer består av öppna frågor som samtalet har fokus kring. Här har de som blir intervjuade större möjlighet att påverka innehållet av intervjun. Intervjuaren behöver vara mer aktiv i sitt lyssnande och lägga till följdfrågor. Vi valde att genomföra semistrukturerade intervjuer för att de intervjuade fritt skulle kunna samtala kring frågorna och vi gavs möjlighet att formulera följdfrågor på det som kom upp som vi ville fördjupa oss mer i. Alvehus (2013) menar att i semistrukturerade intervjuer handlar det just om att ställa följdfrågor, uppmuntra den intervjuade att fortsätta prata och utveckla sina tankar.

4.2 Urval

I alla studier måste ett urval genomföras och Alvehus (2013) anser att det första man behöver göra är att överväga om urvalet kan ge den information som behövs för studien. Vi gjorde ett strategiskt urval genom att välja ut fyra kommunala förskolor, som ligger i en större skånsk kommun, vilka vi var bekanta med sedan tidigare. Eftersom förskolorna var bekanta för oss visste vi att vi skulle få den information som behövdes. Sex förskollärare med olika lång erfarenhet i yrket, blev tillfrågade på dessa förskolor och samtliga önskade medverka i vår studie.

Enligt Alvehus (2013) kan ett strategiskt urval vara att välja ut personer med vissa särskilda erfarenheter. Vi valde ut förskollärare där samtliga arbetar med barn i åldern 4 till 5 år, då de äldre barnen har ett mer utvecklat språk, där förskollärarna lättare kan föra en dialog. Samtidigt upplever vi att yngre barn som uttrycker sina känslor, anses mer naturligt. Vi ansåg det även vara relevant att få höra både erfarna förskollärare och mer nyexaminerade förskollärares upplevelser och tankar kring barns känslor, för att se om det hade någon betydelse för resultatet av analysen. Av informanterna var en man och fem kvinnor. Vi har valt att fingera namnen på dem för att bevara anonymiteten. Här följer en kort beskrivning på informanterna:

- Love är en erfaren förskollärare som har arbetat på förskola i 19 år. Just nu arbetar informanten med 4 och 5 åringar.
- Kim har tidigare arbetet inom annat yrke men har nu varit verksam som förskollärare i 17 år. Nu arbetar informanten med barn i åldern 4 till 5 år.
- Charlie är nyexaminerad förskollärare sedan våren 2016 och har tidigare vikarierat på förskolor till och från i två års tid. Informanten arbetar med 4 åringar.
- Tintin är grundskollärare i botten och har arbetat på förskola sedan 2010. År 2015 hade informanten även kompletterat sin utbildning och blivit färdig förskollärare. Är verksam i en 5 års grupp.
- Mika har en lång erfarenhet av yrket och har arbetat över 30 år i förskolan. Sedan några år tillbaka arbetar informanten i en 5 års grupp.
- Sasha är också en erfaren förskollärare och har arbetat cirka 30 år i branschen. Informanten arbetar med 4 och 5 åringar.

4.3 Genomförande

Förskollärarna blev muntligt tillfrågade om de ville vara med i vår studie och samtidigt kort informerade om den. Vi utförde tre intervjuer var, vilka genomfördes på informanternas egna arbetsplatser i ett avskilt rum och samtliga spelades in med ljudupptagning, efter godkännande från informanterna. Eftersom vi valde att använda oss av ljudupptagning fick vi möjlighet att bara fokusera på vad informanterna sade, vilket gjorde det lättare att följa upp intressanta synpunkter. Inspelningen säkerställde också att all information fångades upp, vilket vi sedan kunde transkribera och använda oss av i vårt fortsatta analysarbete.

Hur många frågor som ska vara med i en intervju och hur stort utrymme informanten ska få, är några exempel på saker en intervjuare behöver fundera över inför en intervju, enligt Alvehus (2013). Vi valde ut fyra grundfrågor; Hur visar sig barns känslor i ansiktsuttryck och kroppsspråk tycker du? Hur skulle du vilja bemöta barns känslor? Ser du några hinder för att detta bemötande ska vara möjligt? Vad tror du är orsaken till att barn ibland avleds från sin känsla? Dessa frågor följdes upp med nya frågor, för att kunna fördjupa och leda intervjuerna framåt, vilket också gav informanterna större möjlighet att påverka utvecklingen av intervjun. Förskollärarna fick också den tid som behövdes för att ge uttryck för sina åsikter och tankar. Dalen (2015) betonar vikten av att som intervjuare lyssna in informanterna och låta dem få tid att berätta, för att intervjun ska kunna vara användbar i forskningssammanhang.

4.4 Etiska överväganden

Forskning ska bedrivas efter fyra olika etiska principer, vilka är: Informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet (Vetenskapsrådet 2011). Vi har följt alla dessa fyra principer i vår studie. Informationskravet har uppfyllts när förskollärarna blev informerade om vår studie och dess syfte före det att intervjuerna genomfördes. Samtyckeskravet har uppfyllts när förskollärarna gav oss sitt samtycke till att medverka samt att de fick förklarat för sig sina rättigheter, som att de när som helst kunde välja att avsluta sin medverkan eller om de ville dra tillbaka eller ändra något de sagt. Konfidentialitetskravet har uppfyllts när vi låtit förskollärarna vara anonyma, både gällande deras namn och gällande deras arbetsplats. Vi har diskuterat hur vi ska bevara anonymiteten på våra informanter och har därför valt att använda könsneutrala fingerade namn. När vi har informerat förskollärarna

om att materialet från intervjuerna endast kommer att användas av oss för den här studien, har även nyttjandekravet uppfyllts.

4.5 Analysprocess

I vår studie valde vi att samla in vår empiri genom ljudupptagning, vilket först lyssnades igenom innan de blev transkriberade. Dalen (2015) menar att organiseringen och bearbetningen av empirin börjar efter att intervjuerna genomförts och transkriberats. I kodningsprocessen behöver forskaren systematiskt gå igenom empirin för att se vad den verkligen handlar om. Vidare letar forskaren efter kategorier som kan sammanföra och organisera empirin på nya sätt, vilket enligt Dalen (2015) ger möjlighet att förstå den på en mer tolkande och teoretisk nivå. I kodningsprocessen gick vi grundligt igenom vår empiri för att kunna utläsa olika teman, som blev till hjälp i vårt fortsatta analysarbete.

5. Resultat och analys

I resultat och analysavsnittet kommer vi både redogöra för och analysera intervjuerna som genomförts. Efter att ha sammanställt och kategoriserat vårt empiriska material, kunde vi identifiera fyra olika teman: Barn visar känslor; förskollärare bemöter barnen verbalt och fysiskt; förskollärares prioriteringar samt förskollärares förhållningssätt. Det empiriska materialet har sedan analyserats med hjälp av det omsorgsetiska perspektivet, som enligt Noddings (2011) betonar relationen mellan den som ger och den som får omsorg. Namnen är fingerade och det finns en informantbeskrivning i metodavsnittet.

5.1 Barn visar känslor

Flera av förskollärarna ansåg att det var svårt att svara på frågan om hur de bemöter barns känslor. De betonar att det är så individuellt hur ett barn uttrycker sina känslor. Tintin menar att det är svårt att se barns känslor innan man har lärt känna barnet, vilket kräver tid. Barn kan både ha väldigt yviga rörelser som tydligt visar känslor, medan andra är mer försiktiga i både sitt verbala språk, sitt kroppsspråk och i sin mimik. Brodin & Hylander (2002) bekräftar att barn kan vara intensiva och uttrycksfulla i alla sina känslor, samtidigt som andra barn är mer jämna och dämpade i sina uttryck. Vi upplevde det som att flera av förskollärarna inte ville generalisera hur barn visar sina känslor. Vi tolkar förskollärarnas förhållningssätt, som att de ser barnen som unika individer, vilka de behöver lära känna innan de kan läsa av barnets känslor.

Juul & Jensen (2009) påtalar att kroppsspråket spelar en enorm roll för varandra och alla våra upplevelser. Detta medför att det förekommer tendenser om ett ”sanna” kroppsliga uttryck. Här handlar det professionella om att t.ex. i samspel med barn ha ett öppet och tillmötesgående kroppsspråk. Hur barns känslor kommer till uttryck berättar Love konkret om.

Vissa barn är väldigt utåtagerande. Du vet säkert själv hur det kan vara [...] Barn gråter eller ansiktsuttryck förändras. Ett argt barn kan slå och kasta saker. Det är viktigt att betrakta barnen som de är. Vårt förhållningssätt påverkar barnen mer än vi tror. (Love 2016-11-01)

Kim menar att ett glatt barn utstrålar glädje, eller att de är ivriga och uppspelta. Här tolkar vi det som att förskollärarna har en förutbestämd bild av hur barn beter sig vid en bestämd känsla. I linje med Brodin & Hylander (2002), som belyser att känslöstämningar signalerar till omgivningen vad som händer inuti en människa. Vissa människor läser av, förstår och berörs av de emotionella uttrycken. Mika tar upp skillnaden mellan hur barn uttrycker sig jämfört med vuxna.

Man skulle kunna, kanske generellt säga att barn är tydligare med sina känslor i kroppsspråk än va vi vuxna är kanske, och de kanske är närmre sina känslor. Tror jag att dom, efterhand som man blir äldre får lära sig av olika anledningar att vissa känslor kan man visa andra kan man inte visa. Jag tror att barnen har inte riktigt har alla de filter som vi vuxna har. (Mika 2016-12-05)

Här kan vi i citatet läsa att, hur barnen bemöts genom åren och hur de erfar vuxnas beteende, kan utveckla olika filter för att tona ner uttrycken av känslor. Barn förmedlar spontant vad de känner, medans vuxna behärskar sig, vilket ger signaler till barnen att de behöver kontrollera och hantera sina känslor. Brodin & Hylander (2002) menar att barn oftare fylls av upprymdhet än vad vuxna gör. Känslorna uttrycks både med hela kroppen och med rösten, vilket gör att de upplevs högljudda och störiga.

5.2 Förskollärare bemöter barnen verbalt och fysiskt

De flesta förskollärarna tyckte att det var viktigt att hjälpa barnen att sätta ord på sina känslor och bekräfta dem. Tintin menar även att barnen själva ska förstå sin känsla och varför de känner den känslan samt vad de kan göra åt det. Samtidigt menar Tintin att det inte alltid går att genomföra, vilket uttrycks på följande sätt:

Jag tänker mycket på det. När någon är ledsen t.ex. och man saknar sin mamma. Det finns ju ingenting, jag kan inte ta bort den saknaden och jag ska inte ta bort den saknaden. Utan istället säga: ”Jag ser att du är ledsen”. Och barnet berättar kanske: ” Jag saknar min mamma”. ”Det är klart att du saknar din mamma, det förstår jag” eller att någon är jätte, jättearg. ”Jag ser att du är arg. Det får man lov att vara” [...] Känslorna finns ju där. (Tintin 2016-11-02)

I citatet kan vi förstå att förskolläraren sätter ord på barnets känsla, lyssnar på barnet samt bekräftar både barnet och dess känsla, vilket är ett exempel på det Noddings menar med *dialog* och *bekräftelse* som är två begrepp på förhållningssätt inom omsorgsetiken (2011). *Dialog* består av en ömsesidig relation mellan omsorgsgivaren och omsorgstagaren, där båda

ges tid att tala och lyssnas på. *Bekräftelse* uppstår när förskolläraren bejakar barnet och vill uppmuntra till dess utveckling, vilket vi tolkar är det som förskolläraren vill uppnå när Tintin dels vill att barnet ska förstå sin känsla, dels förstå varför det känner den känslan, samt vad barnet kan göra åt situationen.

Två förskollärare påpekar problematiken att bemöta små barns känslor, då deras verbala språk är begränsat, vilket ökar risken för feltolkningar från förskolläraren. Tintin uttrycker detta problem på följande vis.

Vissa barn är lättare att läsa av, medan andra barn kanske reagerar likadant vare sig det är arga eller ledsna eller, det ser likadant ut utifrån även om det känns olika inne i dem. Det är ju svårare. (Tintin 2016-11-02)

När det verbala språket är begränsat, förstår vi vikten av att förskollärarna kan vara lyhörda för barnens signaler och ta hjälp av situationen som orsakat känslan. Flera av förskollärarna ser vikten av att vara goda förebilder. Detta genom att finnas tillgänglig för barnen samt att se och lyssna på dem. Sasha påpekar vikten av att ett aggressivt barn ska bemötas med ett lugn av en pedagog, för att barnet själv ska få en möjlighet att bryta mönstret och hitta tillbaka till ett lugn. Mika menar att både den verbala och fysiska kommunikationen är central för att kunna hjälpa ett barn att t.ex. få bort en oro den känner. När ett barn kommer sur och tvär på morgonen ser förskolläraren de barn som kommit glada på morgonen som förebilder och försöker sprida glädje på samma sätt. Att förskolläraren både kan se sig själv och barnen som förebilder där förskolläraren får tänka till och ta efter och göra som barnen gör, för att sprida glädje, tolkar vi som Noddings begrepp *förebildlighet*, där förskolläraren visar sin omsorg för barnen genom sitt agerande (Noddings 2011).

Charlie lägger vikt vid att som förskollärare fysiskt gå ner i barnets höjd för att dels kunna få kontakt, prata och även omfamna barnet. Även Juul & Jensen (2009) påtalar kroppsspråkets betydelse, som de menar är det mest pålitliga uttrycket, på hur man bemöter ett barn och att det språkliga uttrycket korrigeras i efterhand. Vi förstår det som att förskollärare behöver lita på sin intuition till att ta fysisk kontakt och därefter bekräfta med det verbala språket. Charlie bemöter ett glatt barn med att själv vara glad tillbaka. Enligt Brodin & Hylander (2002) tar en lyhörd förskollärare in de känslor som barnen visar. Ett litet barns leende väcker stor glädje

hos andra medan gråten väcker empati och en önskan att hjälpa och att trösta. Däremot menar författarna att små barns raseriutbrott kan väcka egen ilska.

Tintin menar att när ett barn är argt så är det handlingen och agerandet som behöver stoppas inte själva känslan. Den får finnas kvar. När förskolläraren påpekar att det är beteendet som behöver förändras men inte känslan tolkar vi det som Noddings (2011) förhållningssätt, *bekräftelse*, där barnet dels blir bekräftat och dels sedd för det barnet är, bortom sin handling. Även Henriksen & Vetlesen (2013) tar upp vuxnas förhållningssätt, då de menar, att om vi som vuxna bekräftar de negativa och aggressiva känslorna men samtidigt markerar en gräns för utåtagerande, lär barnet sig att känslorna är accepterade men inte handlandet som skadar någon och barnet kan känna sig säker på att bli omtyckt, vilka känslor som än uttrycks.

5.3 Förskollärares prioriteringar

Alla förskollärarna i vår studie upplever sig otillräckliga, när det gäller att kunna bemöta alla barns känslor. De berättar att de tvingas prioritera det, som de tolkar är mest akut. Sasha menar att många barn behöver hjälp, stöd eller uppmärksamhet och vi hinner inte engagera oss i det barnet gör eller vill ha sagt, då vi ska ha koll överallt. Tidsbristen tas upp av Kim:

När många barn samtidigt vill berätta om en konflikt. Tiden är ofta alltid påverkad, vilket gör att vi som pedagoger måste släppa mycket av det vi gör (tänker) Varje barn måste få komma till tals, är detta möjligt? (Kim 2016-11-01)

Vi upplever en frustration hos förskolläraren, som undrar om det är möjligt att låta varje barn få komma till tals. Brodin & Hylander (2002) påpekar att det händer att förskollärare ”stänger av” i vissa pressade lägen och förhåller sig likgiltig för att orka med situationen. Love anser att det finns många oförstående och stressade vuxna som inte ser barnets perspektiv och deras känslor, som de ger uttryck för. Vi förstår det som att varje barn vill ha uppmärksamhet från förskolläraren, vilket inte är möjligt. Istället tolkar förskolläraren situationerna utifrån sitt eget perspektiv. Arnér (2009) menar att det egna perspektivet är det naturliga och därför måste barnets perspektiv aktivt väljas. Enligt Brodin & Hylander (2002) kan en annan bild växa fram, när den vuxne går ifrån sitt egna perspektiv och istället försöker förstå barnets känsla. Sasha poängterar också den stressade arbetssituationen.

Jag tror att vi är för stressade många gånger och det ska gå snabbt; ”Ja, ja, lille vän” och klappar på huvudet. Inte lyssnar av barnet inte har tiden att sätta sig ner och prata eller bara hålla om (tänker) Och få dem och landa. (Sasha 2016-12-13)

Återigen förstår vi att all stress påverkar förskollärarnas förhållningssätt till barnet och deras perspektiv. Vidare påpekar Mika i citatet nedan, att när det är många barn som samtidigt behöver stöd i sin känsla, är det viktigt att i efterhand reflektera över sitt eget handlande.

Om det är många på samma gång med olika känslor. Så tänker man, vilken ska jag nu möta?
Och hitta ett sätt och liksom ta sig igenom hela. Det kanske inte är alltid man gör rätt val, man skulle kanske ha tagit någon annan först. Det har jag ingen riktigt bra lösning på hur man ska göra det, utan man får, i alla fall jag försöker känna mig fram. Och så tänka efter gjorde jag rätt?
Blev det bra? (Mika 2016-12-05)

Noddings (2012b) menar att omsorgsrelationer både har kognitiva och affektiva dimensioner. Det räcker inte för omsorgsgivaren att visa empati utan även frågor behöver ställas för att sedan kunna reflektera över svaren. Mika menar också att erfarenhet ger rutin och man kan bli distanserad ibland, vilket inte alltid är det bästa. Däremot kan vanan att bemöta olika känslor ge en ökad trygghet i sin pedagogiska roll. Vi förstår det som att det finns en risk att en rutinerad förskollärare kan bli slentrianisk i sitt bemötande och därmed kan upplevas av barnet som ointresserad. Samtidigt kan en rutinerad förskollärare förmedla trygghet till barnet genom sin erfarenhet. Arnér (2009) menar att förskollärare ställs inför stora krav på både kunskap och flexibilitet i mötet med barn. Dagligen uppstår mängder av situationer som pedagogerna behöver hantera utifrån ett pedagogiskt förhållningssätt.

5.4 Förskollärares förhållningssätt

Sasha menar att vi som förskollärare ibland tänker fel, då barnen blir avbrutna i sin känsla, men att det samtidigt ibland är befogat, då barnet behöver hjälp med att bryta sitt mönster. Förskolläraren menar att, kan barnet inte själv komma ur känslan och söker en väg, så måste vi hjälpa dem att bryta, för att hitta något annat att fokusera på. Dock är det både beroende på vilken individ och vilken situation. Informanten påtalar också att det är viktigt att förskolläraren är säker i sin roll, har kunskap, tid samt fingertoppskänsla. När Sasha påtalar egenskaper som är viktiga att ha för att kunna hjälpa barnen i sina känslor förstår vi det som Noddings (2011) begrepp *etisk omsorg*, som är en omsorg som inte kommer av sig själv, utan

något som ingår i den pedagogiska yrkesrollen. Juul & Jensen (2009) påtalar att autenticitet är de vuxnas förmåga att vara professionell i sin närvarande yrkesroll. Förskollärares autenticitet är av stor vikt, den ger möjligheter åt barnen att finna egna vägar för att kunna utveckla sitt eget ansvarstagande och sin sociala förståelse.

Tintin anser att det är jobbigt för förskollärarna med ett barn som är ledset hela tiden men även att det är jobbigt för barnet och därför kan det behöva avledas ibland. Därför tror informanten att det görs i ren välmening för att förskollärarna vill att barnen på förskolan ska må bra. Som exempel berättar förskolläraren följande:

När ett barn kommer till mig och säger; ”Jag saknar min pappa eller jag saknar min mamma”, så svarar jag ofta; ”Ja, jag förstår det, det är klart att du saknar din mamma, det är inte alls konstigt och din mamma saknar dig där hon är på sitt jobb eller din pappa saknar dig också”. Bara för att säga, det är klart man saknar någon man är ifrån. Sen brukar jag säga; ”Det kan jag inte göra så mycket åt, men vet du va, du kan få en Tintin kram. Det är inte riktigt lika bra som en mammakram men det kan kännas ganska skönt i alla fall”. Så brukar jag också berätta att; ”Jag är ju också mamma, jag saknar ju mina barn och då tycker jag det är ganska skönt att få en kram utav någon annan. Även om den kramen man får av sin mamma är den allra bästa kramen, så kan en annan kram också va bra”. (Tintin 2016-11-02)

Denna situation tolkar vi som att förskolläraren ger en *naturlig omsorg*, en omsorg som Noddings menar kommer naturligt och instinktivt från hjärtat, likt en relation som vi har till vår mamma (Noddings 2011). Samtidigt poängterar Tintin, detta att vi vill att barnen ska må bra, inte bara förekommer på förskolan, utan att det är en norm som finns i hela vårt samhälle. Även Mika tar upp normen om att barnen ska vara glada, genom att påtala att ett glatt barn sällan blir avlett, men betonar samtidigt att de inte ska behöva vara glada för att nå acceptans. De har rätt att vara ledsna, rädda, oroliga m.m. Detta kan tolkas som att alla känslor är accepterade i förskolan men samtidigt är det känslan glädje som är det önskvärda. Juul & Jensen (2009) menar att barn som inte blir bekräftade eller erkända kommer senare i livet att präglas av dålig självkänsla, som skapar en saknad av den sociala kompetensen. En bekräftande social kompetens är en förutsättning för hur gemenskap upplevs och för hur barn ingår i gemenskapen. Även Öhman (2003) betonar vikten av förskollärares bemötande, där barnen känner sig värdefulla och respekterade. En positiv etisk omsorg präglas av ett klimat där tilliten till andra människor och tilltro till sitt eget värde kan växa.

Charlie menar att barn avleds från sin känsla för att inte fastna i det beteendet hela dagen eller istället tona ner känslan, för att andra barn inte ska påverkas negativt. Även Tintin anser att vi dämpar olika känslor i förskolan. Känslor som ”hyperglädje” beskriver informanten som något härligt men att det kan upplevas ”superjobbigt” för någon annan. Tintin menar att det behöver finnas en balans, vilket många gånger är svårt. Vi tolkar detta som ett problem där förskolläraren behöver välja vem som ska ges hänsyn, vilket även Halldén (2007) belyser. Det handlar om att hantera dilemman: Att ge omsorg om den enskilde måste stå tillbaka ibland, för att kunna värna omsorgen om barngruppen. Sasha menar också att positiva känslor avbryts.

Alltså de positiva känslorna, om vi avbryter dem, så är ju inte de positivt, då e ju barnen positiv och avbryter vi då så är det ju vi som gör tokigt. Vi ska ju inte avbryta för barnen. De ska inte behöva avbryta någonting. (Sasha 2016-12-13)

Informanten påtalar att det kan vara svårt att hålla fokus på alla barn samtidigt, vilket gör att barnen blir avbrutna i sin känsla, oavsett vilken känsla som de befinner sig i. Mika betonar att vissa känslor som barnen kan uttrycka, exempelvis ilska och sorg, är känslor som ställer krav på vuxna och de kan upplevas som obekväma för både omgivningen och de vuxna. Även Love talar om obekväma känslor men uttrycker det istället som störande känslor.

Love: Ledsen är den känslan som man ofta pratar om med barnen, den syns och låter mest. Man är ofta väldigt duktig på att uppmärksamma det som man tycker stör.

Intervjuare: Görs det för barnet eller pedagogens skull?

Love: Det är nog en kombination eller snarare för de andra barnens skull och min egen skull. Själv blir jag stressad av barn som är högljudda och det är oftast när de är ledsna. Jag uppmärksammar ofta ett ledset barn. Detta är nog lite av vår egen natur, att ge tröst. (Love 2016-11-02)

Vi tolkar citatet som att informanten vill att barnen ska vara glada och harmoniska. Empati blir väckt hos förskolläraren som vill trösta ett ledset barn. Johannesen & Sandvik (2009) belyser vikten av förskollärares förhållningssätt och deras uppfattning av ledsna barn, är av betydelse för det psykiska utrymme, där barnen får möjlighet att uttrycka sig. När frågan, för vems skull som barn blir avledda kom, tänkte förskollärarna till lite extra. Charlie kom tillslut

fram till att det är både för förskolläraren, barnet och barngruppens skull och att det är situationsberoende. Kim svarade först barnet bestämt, men ändrade sig sen och sa;

...men nu när du väcker tankar genom dina frågor, anser jag att det händer något inom mig. Det är ju pedagoger som säkerligen blir stressade av att vi inte kan vara alla tillags hela tiden. Vi pedagoger behöver förändra våra tankar och vårt sätt. (Kim 2016-11-02)

Mitt under intervjun börjar Kim reflektera och lyfter att förskollärarna behöver förändra sina tankar kring normer, vilka styr förskollärarnas bemötande. Kim anser att det är känslorna ilska och sorg som avleds mest, vid känslan ilska vill man skydda både barnet och omgivningen och vid känslan sorg vill man trösta. Informanten tycker det är synd om dem som är ledsna och vill därför fokusera barnen på något annat, som annars kan påverka de andra barnen. Kim reflekterar sedan genom att påstå att förskollärare gör mycket utan att tänka på det. Vi förstår informanten som blir besvärad av vissa känslor och att oönskade känslor ska sprida sig i barngruppen.

Två områden där omgivningen har olika förväntningar på barn, belyses av Mika, som anser att äldre barn har högre krav på sig jämfört med yngre barn, då de äldre barnen förväntas ha ett visst beteende och att de ska kunna behärska sig, medan de kraven är lägre på yngre barn. Förskolläraren leder sen själv in på genusaspekten, där det ofta finns olika förväntningar på flickors känslor respektive pojkars känslor. Mika menar att vi behöver tänka på hur vi själva bemöter och att vi behöver jobba med förhållningssättet hela tiden. Det sitter djupt att pojkar inte ska gråta eller visa den typen av känslor, medan flickor inte får visa andra typer av känslor, som trots och liknande, vilka istället är accepterade för pojkar. Det kan tolkas som att människan har förutfattade meningar om hur förskollärare ska bemöta barn. Det finns normer kring barns ålder liksom vad flickor kontra pojkar får uttrycka. Dolk (2013) belyser den överskridande normen för hur kön, ålder eller en förskola förväntas vara, vilket hela tiden sker, men samtidigt är beroende på hur det bemöts av andra. Vidare påpekar hon att människan inte kan komma ifrån normer utan måste medvetet eller omedvetet bemöta annorlunda. Normer finns överallt, vilket kräver ett medvetet förhållningssätt för att kunna förändra.

6. Diskussion

I följande avsnitt ämnar vi först diskutera våra metodval. Vidare besvaras vårt syfte och våra frågeställningar i vår studie, med utgångspunkt av vårt resultat i analysen, där diskussionen utgår från våra tre frågeställningar. Avsnittet avslutas med förslag på vidare forskning i området.

6.1 Metoddiskussion

Vår studie bygger på en kvalitativ metod, där vi intervjuade förskollärare genom en semistrukturerad intervjuform. Denna metod menar vi har varit den mest passande metodformen till vår studie, då vi ville höra förskollärarnas egna perspektiv kring ämnet och en semistrukturerad intervju gjorde det möjligt för dem att själva styra innehållet. Vi trodde också det skulle kännas mer avslappnat för informanterna när det mer liknade ett samtal än en intervju. Till en början gjorde vi fyra intervjuer men förstod senare att vi behövde komplettera med två till för att få ett rikare material.

Vi är ovana vid att intervju och att lära sig intervjuteknik bygger på erfarenhet, vilket betyder att svaren från våra informanter kan ha påverkats av vår ovana. Dalen (2015) påtalar att informanter som får höra en fråga för första gången, behöver ges tid att fundera över den och att intervjuaren därför inte behöver vara rädd för några pauser, utan låta informanten reflektera.

Vi valde att intervju förskollärare med olika lång yrkeserfarenhet, för att få ett bredare underlag, vilket sen visades i vår studie att erfarna förskollärare kände större trygghet i sin yrkesroll än oerfarna. Erfarenheten var dem till hjälp i mötet med olika barn och situationer, vilket bekräftas av Arnér (2009), som påtalar att pedagoger dagligen utmanas i möten med barn på förskolan. Där det uppstår många situationer, vilket ställer stora krav och flexibilitet hos pedagogerna för att kunna möta alla likvärdigt.

Vi hade funderat på att observera förskollärarna i förskolan, där vi konkret kunde se hur de bemötte barnens känslor, vilket kanske hade gett ett annat utfall av vår studie. Men vi funderade på om förskollärarna hade känt sig övervakade och att de då istället inte hade varit

sig själva. Likaså hade vi inte gett dem något tillfälle till att reflektera över sitt bemötande, som intervjuformen gjorde.

6.2 Slutsatser och resultatdiskussion

Vårt syfte med studien var att få en fördjupad förståelse för förskollärares perspektiv på bemötandet av barns känslor och vilka möjligheter och hinder som finns för barnen att uttrycka och stanna kvar i sina känslor.

6.2.1 Förskollärare bemöter barns känslor

I vårt resultat framgick det att majoriteten av förskollärarna påtalade att det var viktigt att lyssna in, bekräfta och att samtala med barnen om vilken känsla som de befinner sig i. En informant vidareutvecklade att barnen själva behöver förstå sin känsla, varför de känner den samt vad de kan göra åt det. I Johanssons (2003) studie försökte pedagogerna istället få barnen att förstå varandras känslor, behov och önskemål. Pedagogerna hjälpte barnen att reflektera över hur kompisarna upplevde deras agerande. I likhet med Noddings (2012a) som påtalar att vi behöver hjälpa barnen att ta ett relationellt perspektiv, där barnet har fokus på motpartens upplevelse av situationen istället för att tänka in sig själv i den andres situation. Även i Kılıç (2015) studie hjälpte förskollärarna barnen på liknande sätt för att utveckla deras empati. I studien framkom det även förskollärarnas syn på att vara en god förebild, genom att de visade och uttryckte sina egna känslor, vilket påverkade barnen att göra detsamma. Resultatet av vår studie bekräftar det, men visade dessutom att förskollärarna både såg barnen och sig själva som förebilder.

Våra informanter bemötte barnen ibland fysiskt genom att t.ex. hålla om barnet eller böja sig ner till barnet och ibland bemötte förskollärarna barnen verbalt, genom att sätta ord på barnens känslor och bekräfta dem. Verbalt bemötande ser vi också i Kılıç (2015) studie, där förskollärarna uppmuntrade barnen att prata och berätta vad de kände. Så väl Jonsdottir & Pagetti (2016) som Trondmans (2011) studie, betonar förskollärarna vikten av att ha en dialog med barnen, där både förskollärarna och barnen har rätt att komma till tals och bli lyssnad på. Detta överensstämmer med våra informanter, som önskar finnas tillgängliga för barnen där de kan lyssna på dem och visa att alla deras känslor är accepterade. Vi såg i vår studie att det

verbala bemötandet dominerade jämfört med det fysiska, vilket dels kan bero på att våra informanter arbetade med äldre barn som har mer språk, dels att det är mer naturligt för vuxna att använder det verbala språket jämfört med kroppsspråket. Ahn & Stifter (2006) bekräftar i sin studie, att det var de yngre barnen som bemöttes med mer fysisk kontakt än vad de äldre barnen blev.

Informanterna i Jonsdottir & Pagettis (2016) studie bekräftar att yngre barn har större behov av fysisk närhet medan äldre barn tyr sig mer till sina kamrater. En annan aspekt som lyfts i deras studie är att förskollärarnas förväntningar ökade med barnets mognad och ålder, vilket även kom fram i vår studie, där de äldre barnen ställdes inför högre krav än de yngre barnen och de förväntades ha ett visst beteende. Vår studie berörde dessutom förskollärarnas olika förväntningar på flickor och pojkars uttryck av känslor. Det framgick att förskollärarna ansåg att de behövde fundera på sitt förhållningssätt gällande sina normer kring flickor och pojkar. Ahn & Stifter (2006) belyste också skillnaderna på hur flickor och pojkar blev bemötta, där förskollärarna både uppmuntrade och bemötte flickornas positiva känslor mer än pojkarnas.

Utifrån resultatet av vår studie har vi funderat på vår roll som pedagog och förebild. Betydelsen av vår påverkan på barnen kan vi förstå utifrån Noddings (2011) begrepp *förebildlighet* och vi anser att det är viktigt att vi som pedagoger inte döljer våra egna känslor och går undan när vi t.ex. är ledsna, vilket signalerar till barnen att vissa känslor bör döljas. Detta är något Brodin & Hylander (2002) bekräftar och menar att vuxna sällan gråter inför barnen, vilka lär sig att det är barnsligt att gråta och försöker hålla tillbaka sina tårar. Vi förstår nu också vikten av att samtala med barnen om känslor, vilket samlingen kan vara ett bra tillfälle att göra det på och då t.ex. fråga barnen vad de blir glada, ledsna eller arga av och hur känslorna kommer till uttryck. Vi menar även här att pedagogerna ska vara förebilder och själva delta, vilket vi förstår utifrån Noddings (2011) begrepp *dialog*.

Andra tankar som har väckts är hur vi bemöter barnens olika omsorgsbehov. Bemöter vi barnen lika för att det ska bli rättvist eller ser vi varje unikt barn utifrån sina egna känslor och behov? Vi kan se i vår studie att förskollärarna anser att det är av betydelse att bemöta varje barn, men att det även kan vara ett dilemma p.g.a. att det som upplevs positivt för ett barn samtidigt kan vara negativt för ett annat.

6.2.2 Möjligheter och hinder för förskollärares bemötande av barns känslor

Resultat i vår studie visade på vikten att förskollärarna tar sig tid till att lära känna ett barn, då har förskolläraren möjlighet att läsa av barnets känsla för att vidare kunna bemöta på bästa sätt. Informanterna i Kılıçs (2015) studie, påtalade betydelsen av att observera barn under de första veckorna i förskolan för att de skulle kunna avläsa barnets olika uttryck av känslor.

Samtliga informanter i vår studie betonade att bemötandet av barns känslor är väldigt viktigt, men att de "tvingades" att prioritera. Studien visade tydligt att tidspressen var central för att förskollärarna skulle kunna ge möjlighet att bemöta som de skulle önska. Samtliga tog upp tidspressen som ett hinder. Stora barngrupper gjorde att förskollärarna kände sig otillräckliga. Det poängterades också att följderna av stress blev att barnets perspektiv och frågor som; Vad är det som har hänt? Varför känner barnet det så? Vad vill du att jag ska göra för dig? förbisågs. Även i Jonsdottir & Pagettis (2016) studie upplevde förskollärarna att de kände sig otillräckliga och behövde prioritera vissa barn och situationer före andra. De påtalade också att det oftast är de "duktiga" och "tysta" barnen som fick stå åt sidan, då de inte krävde uppmärksamhet på samma sätt. Vår studie visar att barnens omsorgsbehov i förskolan får stå tillbaka för lärandet, som betonas mer i våra styrdokument och vilka vi förväntas förhålla oss till. Hur bryter vi detta dilemma? Vi anser att det är viktigt att pedagoger samtalar i sitt arbetslag, där de reflekterar över sitt förhållningssätt och hur de kan prioritera bemötandet av barnens olika känslor. Även informanterna i Jonsdottir & Pagettis (2016) studie lyfte att förutsättningarna för omsorgsuppdraget blev begränsat på grund av stora barngrupper samt ökade krav på barns formella lärande.

Vår studie visar att det kan uppstå problem med att bemöta barnen genom verbal kommunikation. Informanterna tog upp att yngre barn inte hade språket för att uttrycka sig, vilket kunde skapa missförstånd. Jonsdottir & Pagettis (2016) studie betonade dessutom att ett missförstått barn kunde bli kränkt. Missförstånd kan också förekomma på grund av att förskolebarnen kommer från olika kulturer. Leavitt (1996) påtalar att vissa kulturer har sitt språk, vilket kan få olika betydelser beroende på plats och med vilka människor. Våra informanter belyste även kroppsspråket som kunde vara svårt att läsa av. Detta upplevde förskollärarna var ett hinder för dem. Brodin & Hylander (2002) påtalar också att, hur känslor kommer till uttryck är komplexa, vilket gör det svårare för förskollärarna att tolka barnen.

I vår studie lyftes vilken betydelse en rutinerad förskollärare har. Informanten menade att en erfaren förskollärare är både trygg i sig själv och i sitt bemötande av barns olika känslor, vilket även möjliggör att barnen känner en trygghet. Sandvik (2009) betonar vikten av att utveckla sin relationskompetens, där pedagogen har förmåga att både hantera sina egna känslor och bemöta barnens olika känslor.

Vårt resultat väcker vidare tankar om möjligheterna för pedagoger att stötta varandra, så att omsorgen om barnen får en högre prioritet. Genom reflektion i arbetslagen menar vi att fokus kan flyttas från lärandet till att istället lyfta varje barns omsorgsbehov, vilket skulle ge barnen större inflytande och välbefinnande.

6.2.3 Möjligheter och hinder för barnen att uttrycka och stanna kvar i sina känslor

Det kom fram i vår studie att informanterna ville att varje barn alltid skulle få möjlighet att uttrycka sina känslor, men ställde sig samtidigt frågande om det var möjligt. Informanterna gjorde också skillnad på att det var accepterat för barnen att känna alla känslor men ett agerande och handlande som är skadligt för barnet eller omgivningen måste stoppas. Vi förstår detta som att det är viktigt att barnet känner att deras känsla accepteras, även om beteendet stoppas, vilket även Henriksen & Vetlesen (2013) bekräftar. Våra informanter betonar att ibland behöver barnet stöd för att komma ur sin känsla. Vi menar att man som närvarande och lyhörd pedagog, lättare kan avgöra när barnet behöver vägledas ur sin känsla.

Våra informanter påtalar att det är känslorna ilska och sorg som är obekväma och ställer krav på förskolläraren och därför är det de känslorna som avleds mest. Brodin & Hylander (2002) betonar att pedagoger inte alltid är bekväma med de känslor barnen uttrycker. Vår studie visade att barnens känslor påverkade förskollärarna. När förskollärarna upplevde att känslan var jobbig för barnet, väcktes deras empati och ett behov att ge tröst. Däremot blev känslan glädje sällan avledd av förskollärarna, då det är den känslan som är norm i samhället. Detta har väckt funderingar på vad vi pedagoger signalerar till barnen. Låter vi normerna styra oss eller inte? Sandvik (2009) anser att människan i sin natur uppfattar positiva känslor som något gott och önskvärt, medan negativa känslor undviks. Vi anser att medvetenheten kring normer behöver öka, för att de ska kunna brytas.

Vårt resultat har fått oss att fundera över om pedagoger i förskolan värderar känslor, då vissa känslor framträdde mer som störande och inte lika accepterade. Förskollärarna var motsägelsefulla när de uttalade att alla känslor är accepterade men samtidigt uttryckte att de avledde barnen ifrån vissa känslor, vilket visar på ett dilemma som finns på förskolan. När förskollärarna sa att de bemötte barnens olika känslor på fel sätt, menar vi att det är viktigt att ta sig tid till att reflektera över sitt eget handlande och ställa sig frågor som; Varför reagerade jag som jag gjorde i den situationen? Varför blev jag stressad? Kan jag förändra något? Själva ställer vi oss frågan; Kan en medvetenhet hjälpa pedagoger att hantera olika situationer på ett bättre sätt? Genom reflektion kan vi lära känna oss bättre och ständigt utvecklas.

Genom vårt resultat drar vi slutsatsen att förskollärarna har en stor betydelse för att göra det möjligt för barn att få den omsorg de behöver. Deras känslor behöver bli bekräftade, bli lyssnade på och barnen behöver samtidigt få hjälp med att uttrycka sin känsla. Men ett stort hinder för att förverkliga det är förskollärarnas ständiga kluvenhet kring vad som behöver prioriteras, samt att ett behov hos ett barn kan kollidera mot ett annat barns behov.

Vi anser att vår studie har betydelse för vårt yrke som förskollärare, då det är viktigt att varje barn bemöts med omsorg, där barnens olika känslor får komma till uttryck. I våra styrdokument betonas lärandet och vi ser att omsorgen får ta ett steg tillbaka. Vi vill väcka tankar och funderingar hos yrkesverksamma inom förskolan samt vilken betydelse pedagoger har för barnens möjlighet att uttrycka olika känslor. Vid senare tillfällen efter våra intervjuer, påpekade flera informanter att de hade reflekterat mycket över sitt bemötande av barnens olika känslor. Att flera förskollärare har återkommit till oss med sina tankar kring detta ämne, visar på att vår studie är aktuell och relevant för pedagoger i våra förskolor idag.

6.3 Förslag på framtida forskning

Vi har förstått att det finns ett begränsat utbud av tidigare forskning kring förskollärares bemötande av barns olika känslor. Det vi anser behöver forskas mer kring är vilken påverkan de stora förändringarna har på barnen, som skett i förskolan på ganska kort tid. Hur mår barnen i dagens förskolor?

Referenslista

- Ahn, Hey Jun & Stifter, Cynthia (2006). *Child Care Teachers' Response to Children's Emotional Expression*. Hämtad 2016-12-20
- Alvehus, Johan (2013). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Arnér, Elisabeth (2009). *Barns inflytande i förskolan: en fråga om demokrati*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Bartholdsson, Åsa (2007). *Med facit i hand: normalitet, elevskap och vänlig maktutövning i två svenska skolor*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2007
- Bartholdsson, Åsa & Hultin, Eva (red.) (2015). *Sociala relationer, värdegrund och lärarprofessionalitet*. 1. uppl. Malmö: Gleerup
- Brodin, Marianne & Hylander, Ingrid (2002). *Själv-känsla: att förstå sig själv och andra*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Colnerud, Gunnel (2006). *Nel Noddings och omsorgsetiken*. Hämtad 2016-11-17
- Dalen, Monica (2015). *Intervju som metod*. 2., utök. uppl. Malmö: Gleerups utbildning
- Dolk, Klara (2015). *Bångstyriga barn [Elektronisk resurs]*. Ordfront förlag
- Halldén, Gunilla (red.) (2007). *Den moderna barndomen och barns vardagsliv*. Stockholm: Halvars-Franzén, Bodil (2010). *Barn och etik: möten och möjlighetsvillkor i två förskoleklassers vardag*. Diss. Stockholm : Stockholms universitet, 2010
- Henriksen, Jan-Olav & Vetlesen, Arne Johan (2013). *Etik i arbete med människor*. 3., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur
- Hermerén, Göran (red.) (2011). *God forskningssed [Elektronisk resurs]*. Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig på Internet: <https://publikationer.vr.se/produkt/god-forskningssed>
- Johannesen, Nina & Sandvik, Ninni (2009). *Små barns delaktighet och inflytande: några perspektiv*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Johansson, Eva (2003). *Möten för lärande: pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Statens skolverk
- Jonsdottir, Fanny & Paggetti, Charlotte (2016). *Förskollärare berättar om omsorg*. I Riddersporre, Bim & Bruce, Barbro (red) : *Omsorg i en förskola på vetenskaplig grund*. 1. utg. Stockholm: Natur & kultur
- Juul, Jesper & Jensen, Helle (2009). *Relationskompetens i pedagogernas värld*. 2. uppl. Stockholm: Liber

- Kılıç, Sükran (2015). *Emotional Competence and Emotion Socialization in Preschoolers: The Viewpoint of Preschool Teachers*. Educational Sciences: Theory & Practice August 15(4) 1007-1020. Hämtad 2016-12-20
- Krantz Lindgren, Petra (2016-08-22). *Alla som lämnat ett gråtande barn på förskolan borde läsa detta*. Mama. Hämtad 2016-11-11
- Leavitt, John (1996). *Meaning and feeling in the anthropology of emotions*. American Ethnologist, Vol 23, No. 3 Hämtad 2016-11-25
- Lewis, Marc D; Granic, Isabella; Lamm, Connie (2006). *Behavioral differences in aggressive children linked with neural mechanisms of emotion regulation*. Annals of the New York Academy of Sciences Vol. 1094, pp. 164-77 Hämtad 2017-01-10
- Läroplan för förskolan Lpfö 98. [Ny, rev. uppl.] (2016). Stockholm: Skolverket Tillgänglig på Internet: http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikationer/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2Fblob%2Fpdf2442.pdf%3Fk%3D2442
- Löfdahl, Annika (2014). *Förändrade relationer mellan lärare och föräldrar i förskolan – aspekter av en förändrad lärarprofession*. Pedagogisk Forskning i Sverige årg 19 nr 4-5 2014 issn 1401-6788. Hämtad 2016-12-19
- Noddings, Nel (2011). *Philosophy of Education*. 3. uppl. Boulder: Westview Press
- Noddings, Nel (2012a) *The language of care ethics*. Knowledge Quest|Caring is Essential Volume 40, No. 4. Hämtad 2016-12-18
- Noddings, Nel (2012b) *The caring relation in teaching*. Oxford Review of Education Vol. 38, No.6, December 2012, pp. 771–781 Hämtad 2016-12-06
- Noddings, Nel. (2013). *Caring: A Relational Approach to Ethics and Moral Education [Elektroniskresurs]*. University of California Press Hämtad 2016-12-19
- Pons, Francisco; Harris, Paul; de Rosnay, Marc (2004). *Emotion comprehension between 3 and 11 years: Developmental periods and hierarchical organization*. European Journal of Developmental Psychology Vol. 1 Issue 2, p127-152. 26p Hämtad 2017-01-10
- Richardson, Gunnar (red.) (1992). *Ett folk börjar skolan: folkskolan 150 år: 1842-1992*. Stockholm: Allmänna förl.
- Sandvik, Märta (2009). *"Jag har hittat mig själv och barnen": barnträdgårdslärares professionella självutveckling genom ett pedagogisk-psykologiskt interventionsprogram*. Diss. Tillgänglig på Internet: <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/52547/SandvikMarta.pdf?sequence=2>

Trondman, Mats (2003). *Kloka möten: om den praktiska konsten att bemöta barn och ungdomar*. Lund: Studentlitteratur

Vygotskij, Lev Semenovič (1995). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos

Öhman, Margareta (2003). *Empati genom lek och språk*. 2., [aktualiserade] uppl. Stockholm: Liber